

לעילוי נשמת
שלום בן משה

התנ"ך עם מפרשים, מסודרים ומנוקדים

The Tanach with commentaries, Organized and Vowelized

דניאל
גליון ב'

דניאל פרק ב'

ורוצה לומר: סיפר לו, שהשיבו שהוא מן הנמנע ולא שאלו זמן.

יט וְדַנְיָאֵל עַל וּבָעָה מִן־מַלְכָּא דִּי זְמַן יָנְתָן־ לָהּ וּפְשָׂרָא לְהַחְנוּנָה לְמַלְכָּא:

מצודת דוד: וְדַנְיָאֵל עַל וּבָעָה מִן מַלְכָּא דִּי זְמַן יָנְתָן לָהּ - נכנס ושאל מן המלך אשר יותן לו זמן. וּפְשָׂרָא לְהַחְנוּנָה לְמַלְכָּא - ולהגיד למלך אף פתרון החלום. כי לפי דבריו האחרונים היה יודע החלום, וכל שאלתו עליו למען דעת אמיתת הפתרון כמו שנאמר למעלה, ותפס העיקר.

יז אֲדִינוּ דַנְיָאֵל לְבֵיתָה אֲזַל וְלַחְנוּנָה מִיִּשְׂאֵל וְעֲזָרְתָּה חֲבָרוּהִי מַלְתָּא הוֹדַע:

מצודת דוד: אֲדִינוּ דַנְיָאֵל לְבֵיתָה אֲזַל - הלך לביתו להתבודד ולחלות פני ה'. מַלְתָּא הוֹדַע - הודיע להם דבר הדת.

יח וְרַחֲמִין לְמַבְעָא מִן־קִדְּם אֱלֹהִי שְׁמַיָּא עַל־ רְזָא דְגָה דִּי לֹא יְהוּבְדוּן דַנְיָאֵל וְחֲבָרוּהִי עִם־ שְׂאָר חֲפִימֵי בְּבַל:

מצודת דוד: וְרַחֲמִין לְמַבְעָא מִן קִדְּם אֱלֹהִי שְׁמַיָּא - אשר גם המה יבקשו רחמים מה'. עַל רְזָא דְגָה - בעבור הגלות הסוד הזה. דִּי לֹא יְהוּבְדוּן וְחֲבָרוּהִי עִם שְׂאָר חֲפִימֵי בְּבַל - אשר לא יאבדו דניאל וחביריו עם שאר חכמי בבל.

יט אֲדִינוּ לְדַנְיָאֵל בְּחֻזָּא דִּי־לִילְיָא רְזָא גְלִי אֲדִינוּ דַנְיָאֵל בְּרַךְ לְאֱלֹהֵי שְׁמַיָּא:

מצודת דוד: בְּחֻזָּא דִּי לִילְיָא רְזָא גְלִי - במראה החלום אשר בלילה נגלה לו הסוד ההוא.

דניאל פרק ב'

יט וְדַתָּא נִפְקַת וְחֲפִימֵיָּא מִתְקַטְּלִין וּבָעוּ דַנְיָאֵל וְחֲבָרוּהִי לְהַתְקַטְּלָה:

מצודת דוד: וְדַתָּא נִפְקַת וְחֲפִימֵיָּא מִתְקַטְּלִין - המשפט יצא והחכמים נהרגין. וּבָעוּ דַנְיָאֵל וְחֲבָרוּהִי לְהַתְקַטְּלָה - ונתבקשו דניאל וחביריו להריגה.

יד בְּאֲדִינוּ דַנְיָאֵל הֲתִיב עֲטָא וְטַעַם לְאֲרִיּוֹף רַב־טַבְּחָיָּא דִּי מַלְכָּא דִּי נִפְקָ לְקַטְּלָה לְחֲפִימֵי בְּבַל:

מצודת דוד: בְּאֲדִינוּ דַנְיָאֵל הֲתִיב עֲטָא וְטַעַם לְאֲרִיּוֹף רַב טַבְּחָיָּא דִּי מַלְכָּא - אז דניאל השיב עצה ודבר טעם לאריון שר ההורגים אשר למלך. דִּי נִפְקָ לְקַטְּלָה לְחֲפִימֵי בְּבַל - אשר יצא להרוג לחכמי בבל. ועל כי באמת גם בעיני אריון היה הדבר רע לאבד כל חכמי עמו, אבל היה מוכרח מפחד המלך, ולזה נתן לו דניאל עצה מה למנוע חרבו מדם ולהתנצל לפני המלך, ודבר העצה היעוצה לא פורש מה היא.

טו עֵנָה וְאָמַר לְאֲרִיּוֹף שְׁלִיטָא דִּי־מַלְכָּא עַל־ מַה דַּתָּא מְהַחְצָפָה מִן־קִדְּם מַלְכָּא אֲדִינוּ מַלְתָּא הוֹדַע אֲרִיּוֹף לְדַנְיָאֵל:

מצודת ציון: עֵנָה - ענינו הרמת קול, כמו (דברים כ"ז יד) "וְעָנּוּ הַלְוִיִּים... קוֹל רָם". מְהַחְצָפָה - ממחרת, והוא מלשון חצוף - הממהר להביש ולהחפיר את הבריות.

מצודת דוד: עַל מַה דַּתָּא מְהַחְצָפָה מִן קִדְּם מַלְכָּא - מפני מה המשפט יצאה כל כך במהירות מלפני המלך, וכאומר: מדוע לא נתן להם זמן על דבר קשה כזאת. אֲדִינוּ מַלְתָּא הוֹדַע אֲרִיּוֹף לְדַנְיָאֵל - אז הודיע אריון את הדבר לדניאל,

דניאל פרק ב'

מצודת דוד: פֶּל קָבֵל - בעבור זה שנגלה לו החלום. על על אריוֹד די מני מִלְכָא לְהוֹבְדָה לְחַפְיָמִי בְּבַל - נכנס אל אריוֹד אשר הפקידו המלך לאבד כל חכמי בבל. אֶזְל - הלך אליו. לְחַפְיָמִי בְּבַל אֵל תְּהוֹבְדָה - רוצה לומר: מעתה אל תאבדם כלל וכלל. הַעֲלֵנִי קִדְם מִלְכָא וּפְשָׂרָא לְמִלְכָא אַחְוָא - הכנס אותי לפני המלך, ואגיד לו אף הפתרון.

כה אֶזְדִּין אַרְיוֹד בְּהַתְּבַהֲלָה הַנְּעַל לְדַנְיָאֵל קִדְם מִלְכָא וְכֹן אֲמַר-לָהּ דִּי-הַשְּׂפַחַת גְּבַר מִן-בְּנֵי גְלוּתָא דִּי יְהוּדָא דִּי פְשָׂרָא לְמִלְכָא יְהוּדַע:

מצודת דוד: אֶזְדִּין אַרְיוֹד בְּהַתְּבַהֲלָה הַנְּעַל לְדַנְיָאֵל קִדְם מִלְכָא - בחפזון הכניס את דניאל לפני המלך. דִּי הַשְּׂפַחַת גְּבַר מִן בְּנֵי גְלוּתָא דִּי יְהוּדָא דִּי פְשָׂרָא לְמִלְכָא יְהוּדַע - אשר מצאתי איש מן בני הגולה של יהודה, אשר אף הפתרון יודיע למלך.

כז עֲנָה מִלְכָא וְאָמַר לְדַנְיָאֵל דִּי שְׁמָה בְּלִטְשַׁאצַּר הָאֵיתִךְ פְּהֵל לְהוֹדְעַתְנִי חֵלְמָא דִּי-חַזִּית וּפְשָׂרָה:

מצודת ציון: פְּהֵל - יכול, וכן (דניאל ה' ח) "וְאָמַר בְּחֵלְדַן פְּתָבָא לְמִקְרָא".

מצודת דוד: דִּי שְׁמָה בְּלִטְשַׁאצַּר - אשר שמו בלִטְשַׁאצַּר כמו שנאמר למעלה, שכן כנהו אשפנז. הָאֵיתִךְ פְּהֵל לְהוֹדְעַתְנִי חֵלְמָא דִּי חַזִּית וּפְשָׂרָה - היש עמך יכולת להודיע לי החלום אשר ראיתי והפתרון.

כח עֲנָה דַנְיָאֵל קִדְם מִלְכָא וְאָמַר רְזָא דִּי-מִלְכָא שְׂאֵל לָא חַפְיָמִין אֲשַׁפִּין חַרְטָמִין גְּזָרִין וְכַלִּין לְהַחְוִיָה לְמִלְכָא:

מצודת ציון: גְּזָרִין - הם בעלי הקסם ההולכים לקראת נחשים.

מצודת דוד: רְזָא דִּי מִלְכָא שְׂאֵל לָא חַפְיָמִין וגו' וְכַלִּין לְהַחְוִיָה לְמִלְכָא - הסוד אשר שאל המלך, אין חכמים וגו' יכולים להגידם למלך, ובא כמלמד זכות על חכמי בבל.

כט בְּרָם אֵיתִי אֱלֹהֵי בְּשַׁמַּיָא גְּלָא רְזִין וְהוֹדַע לְמִלְכָא נְבוּכַדְנֶצַּר מַה דִּי לְתוּא בְּאַחְרִית יוֹמֵיָא חֵלְמָא וְחַזְנִי רַאשָׁךְ עַל-מִשְׁפַּבְּדָךְ דְּגָה הוּא:

דניאל פרק ב'

כ עֲנָה דַנְיָאֵל וְאָמַר לְתוּא שְׁמָה דִּי-אֱלֹהָא מְבָרַךְ מִן-עֲלָמָא וְעַד עֲלָמָא דִּי חַכְמָתָא וְגַבְוֶרְתָּא דִּי לַהֲ-הִיא:

מצודת דוד: לְתוּא שְׁמָה דִּי אֱלֹהָא מְבָרַךְ מִן עֲלָמָא וְעַד עֲלָמָא - יהי שם של אלוה מבורך מן עולם ועד עולם, רוצה לומר: מן עולם השפל עד עולם העליון. דִּי חַכְמָתָא וְגַבְוֶרְתָּא דִּי לַהֲ-הִיא - אשר החכמה והגבורה שלו המה.

כא וְהוּא מְהַשְׁנֵא עַדְנֵיָא וְזַמְנֵיָא מְהַעֲדָה מַלְכִּין וּמְהַקִּים מַלְכִּין יְהַב חַכְמָתָא לְחַפְיָמִין וּמַנְדַּעַא לִידְעֵי בִינָה:

מצודת דוד: וְהוּא מְהַשְׁנֵא עַדְנֵיָא וְזַמְנֵיָא - משנה העיתים והזמנים, והוא כפול במילות שונות, ורוצה לומר: מחליף זמן היום ללילה והלילה ליום. מְהַעֲדָה מַלְכִּין וּמְהַקִּים מַלְכִּין - מסיר מלכים ומעמיד מלכים. יְהַב חַכְמָתָא לְחַפְיָמִין - נותן חכמה לחכמים. וקראם חכמים על שם סופם, כי עד לא ניתן להם החכמה לא יקראו חכמים, וכן (איוב כ"ב ו) "וּבְגֵדֵי עֲרוּמִים תִּפְשִׁיט". וּמַנְדַּעַא - ודעת.

כב הוּא גְּלָא עַמִּיקְתָּא וּמְסַתְרָתָא יַדַּע מַה בְּחַשׁוּכָא וְנַהוּרָא עַמָּה שָׂרָא:

מצודת דוד: הוּא גְּלָא עַמִּיקְתָּא וּמְסַתְרָתָא - הוא מגלה דברים עמוקים ונסתרים. יַדַּע מַה בְּחַשׁוּכָא וְנַהוּרָא עַמָּה שָׂרָא - יודע מה בחושך, והאורה שוכנת עמו.

כג לָךְ אֱלֹהֵי אַבְהָתִי מְהוּדָא וּמִשְׁבַּח אֲנָה דִּי חַכְמָתָא וְגַבְוֶרְתָּא יְהַבְתָּ לִי וְכַעַן הוֹדַעְתָּנִי דִּי-בְּעֵינָא מְנַךְ דִּי-מַלְת מִלְכָא הוֹדַעְתָּנָא:

מצודת דוד: מְהוּדָא וּמִשְׁבַּח אֲנָה - מודה ומשבח אני. דִּי חַכְמָתָא וְגַבְוֶרְתָּא - התגברות כח השכל. יְהַבְתָּ לִי - נתת לי. וְכַעַן הוֹדַעְתָּנִי דִּי בְּעֵינָא מְנַךְ דִּי מַלְת מִלְכָא הוֹדַעְתָּנָא - ועתה הודעת לי את אשר שאלתי ממך, אשר דבר המלך הודעת לי, רוצה לומר: הנה עתה הוספת לעשות עמדי חסד רב, לגלות לי הדבר הזה.

כד פְּלִי-קָבֵל דְּנָה דַנְיָאֵל עַל עַל-אַרְיוֹד דִּי מְנִי מִלְכָא לְהוֹבְדָה לְחַפְיָמִי בְּבַל אֶזְל וְכֹן אֲמַר-לָהּ לְחַפְיָמִי בְּבַל אֵל-תְּהוֹבְדָה הַעֲלֵנִי קִדְם מִלְכָא וּפְשָׂרָא לְמִלְכָא אַחְוָא:

דניאל פרק ב'

לא אַנְתָּ מִלְפָּא תַזָּה הַנְיֹת וְאֵלֹי צַלְמֵ חַד שְׂגִיָּא צַלְמָא דְפָּן רַב וְזַיְנָה נְתִיר קָאֵם לְקַבְלָךְ וְרַוְהָ דְחֵיל:

מצודת ציון: וְאֵלֹי - והנה, וכן (דניאל ד' י) "וְאֵלֹי עִיר וְקַדִּישׁ". דְפָּן - זה, כי "מִי הָאִישׁ הַלְזָה" (בראשית כ"ד סה) תירגם אונקלוס "דִּיכִי".

מצודת דוד: תַזָּה הַנְיֹת - רואה היית. וְאֵלֹי צַלְמֵ חַד שְׂגִיָּא - והנה דמות אדם אחד גדול. צַלְמָא דְפָּן רַב וְזַיְנָה נְתִיר קָאֵם לְקַבְלָךְ - צלם זה היה גדול, וזהרו יתירה ומרובה, ועמד למולך. וְרַוְהָ דְחֵיל - ותארו נורא ומאויס.

לב הוּא צַלְמָא רֵאשִׁיה דִּי־דְהַב טָב תְּדוּהִי וְדָרְעוּהִי דִי כֶסֶף מְעוּהִי וְיִרְכַתְהָ דִי נְחֹשׁ:

מצודת ציון: וְיִרְכַתְהָ - שלשה פרקים יש ברגל: העליון קרוי ירך, האמצעי קרוי שוק, התחתון קרוי רגל.

מצודת דוד: הוּא צַלְמָא רֵאשִׁיה דִּי דְהַב טָב - הצלם ההוא היה ראשו של זהב טוב. תְּדוּהִי וְדָרְעוּהִי דִי כֶסֶף - החזות שלו וזרועותיו היו של כסף. וְיִרְכַתְהָ דִי נְחֹשׁ - בטנו וירכותיו היו של נחושת.

לג שְׂקוּהִי דִי פְרִזְלָ רְגֵלוֹהִי מִנְהֵן דִּי פְרִזְלָ וּמִנְהֵן דִּי חֶסֶף:

מצודת דוד: שְׂקוּהִי דִי פְרִזְלָ - שוקיו היו של ברזל. רְגֵלוֹהִי מִנְהֵן דִּי פְרִזְלָ וּמִנְהֵן דִּי חֶסֶף - רגליו, מקצתם היו של ברזל ומקצתם של חרס, רוצה לומר: מקצת של כל רגל היה של ברזל ומקצתו של חרס.

לד תַזָּה הַנְיֹת עַד דִּי הַתְּגַזְרָת אַבְן דִּי־לֵאָּא בִידֵין וּמַחַת לְצַלְמָא עַל־רְגֵלוֹהִי דִּי פְרִזְלָא וְחֶסְפָּא וְהַדְקַת הַמִּזְוֹן:

מצודת דוד: תַזָּה הַנְיֹת עַד דִּי הַתְּגַזְרָת אַבְן דִּי לֵאָּא בִידֵין - רואה היית עומד על עמדו, עד אשר נכרת אבן מעצמו אשר לא בידי אדם. וּמַחַת לְצַלְמָא עַל רְגֵלוֹהִי דִּי פְרִזְלָא וְחֶסְפָּא וְהַדְקַת הַמִּזְוֹן - והכה להצלם על רגליו אשר מברזל וחרס, ושחק אותם דק דק.

לה בְּאֵינִן דְקוּ כְחַדְהָ פְרִזְלָא חֶסְפָּא נְחֹשָׁא כֶסֶף וְדְהַבָּא וְהוּלָּ כְעִזֵּר מִן־אֲדָרִי־לְטִיט וְנִשְׂאָ

דניאל פרק ב'

מצודת דוד: בְּרַם אִיתִי אֱלֹהֵ בְשִׁמְיָא גְּלָא רְזִין - אבל יש אלוה בשמים המגלה סודות. וְהוֹדַע לְמִלְפָּא גְּבוּכְדַנְצַר מַה דִּי לְהוּא בְּאַחֲרִית יוֹמִיָּא - והוא הודיע למלך מה אשר יהיה בסוף הימים, וכאומר: האלוה אשר הודיע לך הוא גלה לי הסוד הזה. חֲלִמְךָ וְחַזְוֵי רֵאשִׁיךָ - מה שראית בראשך, לא במוחש ובעין כי אם בכח המדמה אשר בראש והוא החלום, וכפל הדבר בשמות נרדפים, וכן (דניאל י"ב ב) "אֲדַמַּת עֶפְרָי". עַל מִשְׁכְּבְּךָ - בהיותך על משכבך נרדם וישן. דְנָה הוּא - זאת היא.

כט אַנְתָּ מִלְפָּא רַעִיוֹנָךְ עַל־מִשְׁכְּבְּךָ סִלְקוּ מַה דִּי לְהוּא אַחֲרֵי דְנָה וְגֵלְא רְזַיְנָא הוֹדַעְךָ מַה־דִּי לְהוּא:

מצודת ציון: רַעִיוֹנָךְ - מחשבתך, כמו (תהילים קל"ט ב) "בַּנְּתָה לְרַעִי מְרַחֵק".

מצודת דוד: אַנְתָּ מִלְפָּא רַעִיוֹנָךְ עַל מִשְׁכְּבְּךָ סִלְקוּ מַה דִּי לְהוּא אַחֲרֵי דְנָה - מתחילה אמר לו סיבת ראיית החלום הזה, ואמר: אתה המלך מחשבתך בהיותך שוכב על מטתך קודם השינה, עלה אז בלבך לחשוב במה אשר יהיה אחרי זאת, רוצה לומר: מי ימלוך אחריך. וְגֵלְא רְזַיְנָא הוֹדַעְךָ מַה דִּי לְהוּא - ה' המגלה לי הסודות האלה, הוא הודיע לך מה אשר יהיה.

ל וְאַנְהָ לֹא בְחֻכְמָה דִּי־אִיתִי בִלְ מִן־פְּלִי חִיָּא רְזַיְנָא דְנָה גְּלִי לִי לְהֵן עַל־דְּבַרְתָּ דִּי פִּשְׂרָא לְמִלְפָּא יְהוֹדַעוּן וְרַעִיוֹנֵי לְבָבְךָ תַנְדַּע:

מצודת ציון: עַל דְּבַרְתָּ - ענינו כמו בעבור, וכן (קהלת ג' יח) "עַל דְּבַרְתָּ בְּנֵי הָאָדָם".

מצודת דוד: וְאַנְהָ לֹא בְחֻכְמָה דִּי אִיתִי בִי מִן פְּלִי חִיָּא רְזַיְנָא דְנָה גְּלִי לִי - ואני לא בעבור החכמה אשר יש בי יותר מכל החי נתגלה לי הסוד הזה, רוצה לומר: לא מאהבת ה' לי מרוב החכמה שבי גלה לי את החלום הזה. לְהֵן עַל דְּבַרְתָּ דִּי פִּשְׂרָא לְמִלְפָּא יְהוֹדַעוּן וּגוֹי - רק בעבור אשר רצה המקום אשר מי מהאנשים יודיע למלך את פתרון חלומו. וְרַעִיוֹנֵי לְבָבְךָ תַנְדַּע - ובזה תדע מחשבות לבבך אשר חשקת לדעת מי ימלוך אחריך, ובעבורך גלה לי המקום להגיד לך.

ז"ל (שבת קכ). "שָׂרֵכֶב עַל אָרִי וְקָשֶׁר תַּנִּין בְּרֵאשׁוֹ".
אִנֶּה הוּא רֵאשָׁה דִּי דְהֶבֶא - אתה הוא הראש
של זהב, רוצה לומר: עליך מרמוז הראש של זהב
אשר בהצלם, על כי אתה הראשון בזמן ובמעלה.

לט וּבִתְרֵךְ תְּקוּם מַלְכוּ אַחְרֵי אַרְעֵ מַגְדָּ
וּמַלְכוּ תְּלִיתָאָה אַחְרֵי דִּי נְחֻשָׁא דִּי תַשְׁלַט
בְּכָל־אַרְעָא:

מצודת דוד: וּבִתְרֵךְ תְּקוּם מַלְכוּ אַחְרֵי אַרְעֵ
מַגְדָּ - ואחר כך תעמוד מלכות אחרת פחות ממך,
רוצה לומר: שפילה וגרוע ממך - כמו שהחזות
והזרועות המה למטה מן הראש, והיו מכסף
הגרוע מן הזהב, כן המלכות שאחר כך תהיה
שפילה ממך, והיא מלכות מדי. וּמַלְכוּ תְּלִיתָאָה
אַחְרֵי דִּי נְחֻשָׁא דִּי תַשְׁלַט בְּכָל אַרְעָא -
ומלכות השלישית אשר תמלוך אחריה, יהיה של
נחושת אשר תמשול בכל הארץ, והוא מלכות יון
הקשין וחזקים כנחושת, והיא תמלוך אחרי מדי
כמו שהבטן והירכיים המה למטה מהחזות
והזרועות. ומלכות רומא היא כלולה במלכות יון,
כמו שנאמר (במדבר כ"ד) "וְיָצִים מִיַּד פְּתִים"
ותירגם אונקלוס "וְיִסְיַעַן יִצְטָרְחֵן מְרוּמָאִי", וכן
בירושלמי "מִן דְּרוּמָאִי", וכתיב המה מבני יון,
כמו שנאמר (בראשית י"ד) "וּבְנֵי יוֹן אֱלִישָׁה וְתַרְשִׁישׁ
פְּתִים וְדוֹדָנִים".

מ וּמַלְכוּ רְבִיעָאָה תְּהֵנָּה תְּקִיפָה כְּפַרְזֵלָא
כְּלִי־קַבֵּל דִּי פַרְזֵלָא מְהֵדֵק וְחֻשְׁלֵי פְלָא וְכְפַרְזֵלָא
דִּי־מְרַעַע פְּלִי־אֵלֹן תַּדְק וְתַרְעֵ:

מצודת ציון: וְחֻשְׁלֵי - ומרדד, ובדברי רבותינו
ז"ל (כתובות עז.) "חֻשְׁלֵי דְרֵדִי".

מצודת דוד: וּמַלְכוּ רְבִיעָאָה תְּהֵנָּה תְּקִיפָה
כְּפַרְזֵלָא - ומלכות הרביעית תהיה חזקה כברזל.
ולא אמר בה לא בתרא ולא אחרי כמו שנאמר
בשנייה ובשלישית, לפי שהמלכות מדי לקחה
המלכות מכשדים מכל וכל ולא נשאר בהם
מלוכה, וכן מלכות יון לקחה המלכות ממדי מכל
וכל ולא נשאר בהם מלוכה. אבל לא כן נלקחה
המלוכה מיון מכל וכל, כי עדיין רומא מולכת
ומושלת, והיא ממלכות יון כמו שכתבתי
למעלה. כָּל קַבֵּל דִּי פַרְזֵלָא מְהֵדֵק וְחֻשְׁלֵי
פְלָא וְכְפַרְזֵלָא דִּי מְרַעַע פְּלִי אֵלֹן תַּדְק וְתַרְעֵ
- רוצה לומר: לזה רמז עליה כברזל, בעבור אשר

הַמּוֹךְ רוּחָא וְכָל־אַתֵּר לֹא־הִשְׁתַּכַּח לְהוֹן וְאַבְנָא ו
דִּי־מַחַת לְצַלְמָא הֵנָּה לְטוֹר רַב וּמְלֵאת כָּל־
אַרְעָא:

מצודת ציון: כְּעוֹר - כמוך, או יתכן שתהיה
מלשון נעורת של פשתן ובא בחסרון הנו"ן,
ורוצה לומר: כדבר אשר ינוער.

מצודת דוד: בְּאֵדִין דְּקוּ כַחְדָּה פַּרְזֵלָא חֲסָפָא
וגו' - אז נשחקו ונכתשו כאחד הברזל והחרס
וגו', מן איברי הצלם ההוא. וְהוֹן כְּעוֹר מִן
אַדְרֵי קִיט - ונעשו כמוך אשר ינוער מן הגרנות,
אשר יכניסו בהם התבואות הגדלים בימי הקיץ.
וְנֻשָׂא הַמּוֹךְ רוּחָא - הרוח נשא אותם ופזרם.
וְכָל אַתֵּר לֹא הִשְׁתַּכַּח לְהוֹן - כל מקום לא
נמצא להם, רוצה לומר: שמלאו כל הארץ, ולא
מצא להם להיות די להחזיק את הכל, והוא ענין
גוזמא והפלגה. וְאַבְנָא דִּי מַחַת לְצַלְמָא הֵנָּה
לְטוֹר רַב וּמְלֵאת כָּל אַרְעָא - האבן אשר הכה
את הצלם, נעשה להר גדול ומלאה כל הארץ.

נ דְּגָה חֲלָמָא וּפְשָׁרָה נְאֻמַּר קְדָם־מַלְכָּא:

מצודת דוד: דְּגָה חֲלָמָא - זאת הוא החלום.
וּפְשָׁרָה נְאֻמַּר - והפתרון נאמר. ולפי שאמר
שידיעת החלום הוא מן הנמנע לדעתה בחכמה
אבל מן השמים נתגלה לו, לזה אמר אולם
הפתרון נאמר, וכאומר: הנה אני והדומים לי
נוכל לאמרה, כי תלויה היא בחכמה.

נד אִנֶּה מַלְכָּא מְלֵךְ מַלְכֵינָא דִּי אֱלֹהֵ שְׁמַיָּא
מַלְכוּתָא חֲסָנָא וְתַקְפָּא וְיַקְרָא יְהִיב־לָךְ:

מצודת דוד: אִנֶּה מַלְכָּא מְלֵךְ מַלְכֵינָא - מושל
על כל מלכי האדמה. דִּי אֱלֹהֵ שְׁמַיָּא מַלְכוּתָא
חֲסָנָא וְתַקְפָּא וְיַקְרָא יְהִיב־לָךְ - אשר אלהי
השמים נתן לך מלכות חזקה, תקיפה, וחשובה.

נה וּבְכָל־דֵּי דִירִין בְּנֵי־אֲנָשָׁא חֵינֹת בְּרָא
וְעוֹף־שְׁמַיָּא יְהִיב בִּידְךָ וְהַשְׁלִטְךָ בְּכָל־הוֹן אִנֶּה־
הוּא רֵאשָׁה דִּי דְהֶבֶא:

מצודת דוד: וּבְכָל דֵּי דִירִין בְּנֵי אֲנָשָׁא חֵינֹת
בְּרָא וְעוֹף שְׁמַיָּא יְהִיב בִּידְךָ וְהַשְׁלִטְךָ בְּכָל־הוֹן
- בכל מקום אשר שוכנים שם בני אדם וחית
השדה ועוף השמים, כל המקומות נתן בידך
והמשילך על כולם, וכמו שנאמר (ירמיה כ"ז) "וְגַם
אֶת חַיַּת הַשָּׂדֶה נָתַתִּי לוֹ לְעֶבְדוֹ", ואמרו רבותינו

דניאל פרק ב'

מג וְדִי חֲזִיַת פְּרִזְלָא מְעָרַב בְּחֶסֶף טִינָא
מִתְעַרְבִין לְהוֹן בְּזַרְע אַנְשָׂא וְלֹא לְהוֹן דְּבִקִין
דְּגָה עִם־דְּגָה הָא־כְּדִי פְּרִזְלָא לֹא מִתְעַרְב עִם־
חֶסְפָּא:

מצודת דוד: וְדִי חֲזִיַת פְּרִזְלָא מְעָרַב בְּחֶסֶף
טִינָא מִתְעַרְבִין לְהוֹן בְּזַרְע אַנְשָׂא - עתה בא
לפרש מה העירוב אשר יהיה ביניהם עד שיעזרו
להם, ואמר: אשר ראית ברזל מעורב בחרס
העשוי מטיט, הנה זה יורה אשר יהיו מעורבבים
אלו באלו בזרע אנשים, כי יקחו מבנותיהם להם
לנשים ואת בנותיהם יתנו להם, ובעבור זה יעזרו
החזקות להחלשות. וְלֹא לְהוֹן דְּבִקִין דְּגָה עִם
דְּגָה - אבל לא יהיו דבוקים אלו עם אלו באהבה
הבאה מן הלב. הָא־כְּדִי פְּרִזְלָא לֹא מִתְעַרְב
עִם חֶסְפָּא - הנה כאשר הברזל לא יתערב עם
החרס להיות דבוקים יחד, כן לא יתדבקו המה
באהבת הלב, ועם כל זה בעבור העירוב יעזרום
מול האויב, והוא רומא.

מד וּבְיוֹמֵיהוֹן דִּי מַלְכִּיָּא אַנוֹן יְקִיַם אֱלֹהַ
שְׁמַיָּא מַלְכוֹ דִּי לְעֻלְמִין לֹא תִתְחַבֵּל וּמַלְכוּתָהּ
לְעַם אֲחֵרוֹן לֹא תִשְׁתַּבֵּק תִּדְק וְתִסִּיף פְּלִי־אֲלִין
מַלְכוּתָא וְהִיא תִקּוּם לְעֻלְמִיָּא:

מצודת דוד: וּבְיוֹמֵיהוֹן דִּי מַלְכִּיָּא אַנוֹן -
וביומיהם של אלה המלכים, והם מלכות
ישמעאל ורומא, שגם היא תמשול ותמלוך בעת
התפשטות מלכות ישמעאל, כמו שאמר למעלה.
יְקִיַם אֱלֹהַ שְׁמַיָּא מַלְכוֹ דִּי לְעֻלְמִין לֹא
תִתְחַבֵּל וּמַלְכוּתָהּ לְעַם אֲחֵרוֹן לֹא תִשְׁתַּבֵּק -
יעמיד אלהי השמים מלכות אחת אשר לעולם לא
תהיה נשחתה, ולא תעזוב מלכותה לעם אחר.
תִּדְק וְתִסִּיף פְּלִי־אֲלִין מַלְכוּתָא - והיא תכתת
ותכלה מן העולם כל הממלכות האלו, ואף
המעט מן המעט הנשאר מכשדים וממדי. וְהִיא
תִקּוּם לְעֻלְמִיָּא - המלכות ההיא תתקיים לעולם,
והיא מלכות המשיח שיגלה במהרה בימינו.

דניאל פרק ב'

הברזל מכתת ומרדד כל דבר, וכמו הברזל אשר
מרצץ כל דבר, כן המלכות הרביעית תכתת
ותרוצץ כל המלכיות האלה, ואף הפליטה
הנשארת מכשדים וממדי. והיא מלכות ישמעאל
אשר תתפשט מלכותם לאחר התפשטות מלכות
יון, כמו שהשוקים והרגלים המה למטה מן הבטן
והירכים.

מז וְדִי־חֲזִיַתָּה רִגְלִיָּא וְאַצְבָּעֹתָא מִנְהוֹן חֶסֶף
דִּי־פְתָחַר וּמִנְהוֹן פְּרִזְלָא מַלְכוֹ פְּלִיגָה תְּהוּהּ וּמִן־
נַצְבָּתָא דִּי־פְרִזְלָא לְהוּא־בָּה פְּלִי־קַבֵּל דִּי חֲזִיַתָּה
פְּרִזְלָא מְעָרַב בְּחֶסֶף טִינָא:

מצודת ציון: דִּי פְתָחַר - של יוצר חרס, ובדברי
רבותינו ז"ל (תענית ט.) "בְּמִנֵּי דְפְתָחַרָא". נַצְבָּתָא -
ענינו נטיעה, כמו (ישעיהו יג) "אֲשֶׁר בְּשִׁלְכַת מַצְבַּת
בָּם", ורוצה לומר: הכח והיכולת, על שם
שהנטיעה היא כח הפירות והעלין.

מצודת דוד: וְדִי חֲזִיַתָּה רִגְלִיָּא וְאַצְבָּעֹתָא
מִנְהוֹן חֶסֶף דִּי פְתָחַר וּמִנְהוֹן פְּרִזְלָא - ואשר ראית
הרגליים והאצבעות, מהם היו חרס של היוצר
ומהם ברזל. מַלְכוֹ פְּלִיגָה תְּהוּהּ - הפתרון הוא
שתהיה מלכות חלוקה - בקצת המקומות יתחזקו
כברזל מול רומא, ובקצת המקומות יהיו חלושים
מול רומא כחרס הזה, וכאשר עודנו היום. וּמִן
נַצְבָּתָא דִּי פְרִזְלָא לְהוּא־בָּה - אבל הכח
והיכולת של הברזל תהיה בכולה, רוצה לומר:
המקומות החזקות שבה יעזרו בכח ידם את
החלושות, לבל יכלו אותם מי מעל פני האדמה.
פְּלִי־קַבֵּל דִּי חֲזִיַתָּה פְּרִזְלָא מְעָרַב בְּחֶסֶף טִינָא
- בעבור אשר ראית הברזל מעורב בחרס העשוי
מטיט (כי ראה ברזל וחרס מעורב יחד במקום
אחד, ועם לא נזכר למעלה), ורוצה לומר: הנה זה
יורה שהחזקות יעזרו להחלשות בעבור העירוב
אשר יהיה בהם, וכאשר יפרש למטה.

מכ וְאַצְבָּעֹת רִגְלִיָּא מִנְהוֹן פְּרִזְלָא וּמִנְהוֹן חֶסֶף
מִן־קַצַּת מַלְכוּתָא תְּהוּהּ תְּקִיפָה וּמִנְהוֹן תְּהוּהּ
תְּבִירָה:

מצודת דוד: וְאַצְבָּעֹת רִגְלִיָּא מִנְהוֹן פְּרִזְלָא
וּמִנְהוֹן חֶסֶף וּגוֹ' - עתה בא לפרש מה שאמר
במקרא שלפניו "מַלְכוֹ פְּלִיגָה תְּהוּהּ", ואמר: מה
שראית אצבעות הרגלים מהם ברזל ומהם חרס,
הנה זה יורה שמקצת המלכות תהיה חזקה
ומקצת תהיה שבורה וחלושה.